

Prvky programu umeleckej výchovy v Slovenskej národnostnej materskej škole v Slovenskom Komlóši

Bereczkiné Zálászi, Anna

ELTE TÓK, Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Zhrnutie

Výskumníci zaoberajúci sa súčasnou situáciou slovenskej národnosti v Maďarsku si uvedomujú, že čoraz menej Slovákov v Maďarsku používa svoj materinský jazyk vo svojom každodennom živote. Viaceré štúdie ukazujú, že slovenská menšina tvorí asimilujúce sa spoločenstvo, a preto je mimoriadne dôležité, že po celej krajine fungujú národnostné školy, v ktorých deti okrem maďarského jazyka sa môžu učiť aj slovenský jazyk. V článku popisujeme niektoré aspekty programu umeleckej výchovy v Slovenskej dvojjazyčnej základnej škole a materskej škole v Slovenskom Komlóši, ktorý možno považovať za kultúrne centrum južno-dolnozemskeho regiónu.

Kľúčové slová: umelecká výchova v slovenskej národnej materskej škole, prenos kultúrnych tradícií, jazykový a komunikačný vývin, prenos slovenských literárnych úryvkov, udržiavanie národných tradícií

Ústava zaručuje Slovákom žijúcim v Maďarsku možnosť vzdelávať sa na všetkých stupňoch vzdelávacieho systému v materinskom jazyku. Slovenské samosprávy, kultúrne inštitúcie a občianske združenia kladú v nadväznosti na tieto práva veľký dôraz na to, aby školský systém v Maďarsku zabezpečoval zachovanie slovenského jazyka, kultúrnych tradícií a ich odovzdanie ďalším generáciám. Prvý krok tohto poslania, uskutočniteľný v rámci inštitúcií, sa realizuje v jednotlivých oblastiach predškolského vzdelávania a rozvíjania.

Slovenské predškolské vzdelávanie je integrálnou súčasťou maďarského vzdelávacieho systému, ktorý svoje špecifické ciele a úlohy realizuje v súlade s Národnou smernicou o výchove a vzdelávaní etnických menšín v predškolskom veku. 17/2013. (III. 1.) EMMI rendelet (a nemzetiség óvodai nevelésnek irányelve és a nemzetiség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról)¹.

¹ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300017.EMM×hift=20170831&txtrefer>

V Slovenskom Komlóši, ktorý možno považovať za kultúrne centrum južno-dolnozemskeho regiónu a ktorý disponuje bohatou kultúrnou históriou a dedičstvom, sa prevádzkovateľom Slovenskej dvojjazyčnej základnej školy a materskej školy, tohto dôležitého článku v reťazci zachovania národnostnej kultúry v meste, stala od 1. septembra 2013 Celoštátna slovenská samospráva. Riaditeľkou spojeného zariadenia je Zuzana Lauková. riaditeľkou materskej školy je Moravszkiné Paulik A. Katalin. „Cieľom národnostnej predškolskej výchovy a vzdelávania je spoznanie a osvojenie si jazyka a kultúry národnostnej menšiny, zachovanie a rozvíjanie kultúrnych tradícií primerane vekovým osobitostiam a individuálnym schopnostiam detí predškolského veku” (Szlovák Két Ttanítási Nyelvű Általános Iskola és Óvoda Pedagógiai Programja, 2013, p. 23) Výchovno-vzdelávacia činnosť v materskej škole spojeného školského zariadenia prebieha v súlade s Národným programom výchovy a vzdelávania detí v materských školách, so Smernicou predškolskej výchovy národných a etnických menšín a zodpovedá všeobecným spoločenským požiadavkám stanoveným v základných dokumentoch pre rozvoj detí vo veku od 3 do 7 rokov. Dobře definované ciele programu sú v súlade s tým bodom Národného programu výchovy a vzdelávania detí v materských školách (ďalej len „NPVVDMS”), v ktorom sa uvádza, že: „v rámci predškolského vzdelávania detí patriacich k národnostným menšinám treba zabezpečiť možnosť zachovania, pestovania a posilňovania národnostnej identity, možnosť odovzdania zvykov a tradícií ďalším generáciám, jazykovú výchovu a integráciu založenú na multikultúrnej výchove.” (Maďarský vestník, 2012; ONAP, 2023²) Slovenská dvojjazyčná základná škola a materská škola organizuje v spolupráci s Celoštátnou slovenskou samosprávou, miestnymi organizáciami, slovenskými národnostnými materskými školami regiónu a kultúrnymi inštitúciami hodnotné podujatia, aktívne spolupracuje so Slovenským oblastným domom v Slovenskom Komlóši. Deti sa oboznámia s pamiatkami slovenskej ľudovej kultúry: v akom prostredí žili ich predkovia, aké veci používali, čím sa zaoberali počas svojho života a v rámci svojej práce (Szlovák Két Ttanítási Nyelvű Általános Iskola és Óvoda Pedagógiai Programja, 2013). V národnostnej materskej škole je obzvlášť dôležité, aby sa deti zoznámili s detským folklórom, aby sa naučili tradičné ľudové hry, jedným hlavným cieľom je vytvorenie zachovanie tradícií, kultúry a jazyka Slovákov. Ich pravidelný prednes podporuje rozvíjanie národnostnej identity detí. Medzi prvoradé úlohy národnostnej výchovy a vzdelávania patrí spoznanie a zachovávanie stále živých slovenských tradícií. (Szlovák Két Ttanítási Nyelvű Általános Iskola és Óvoda Pedagógiai Programja, 2013, p. 16). Deti navštevujúce spomínanú materskú školu v Slovenskom Komlóši sa oboznamujú s historickými hodnotami mesta a pôvodom zvykov viažúcich sa ku každodennému životu, resp. k významným sviatkom prostredníctvom tradícií a kultúrneho dedičstva slovenskej národnostnej menšiny.

er=00000003. TXT

² <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>

Výchovno-vzdelávací program tunajšej materskej školy je zameraný na obľúbenie si jazyka, vypestovanie národnostnej identity a polozenie základov potreby vzdelávať sa, dôležitým bodom dokumentu obsahujúceho ciele a poslanie materskej školy je myšlienka národnostnej výchovy (Szlovák Két Ttanítási Nyelvű Általános Iskola és Óvoda Pedagógiai Programja, 2013, p. 16). V materskej škole v troch homogénnych skupinách predškolského zariadenia pracujú vysokoškolsky vzdelané, odborne kvalifikované učiteľky, ktoré disponujú poznatkami potrebnými na výučbu slovenského jazyka a na vysokej úrovni plnia úlohy vyplývajúce z národnostného vzdelávania. U detí, ktoré začínajú navštevovať materskú školu, hrovou formou zisťujú úroveň ich znalosti slovenského jazyka, neskôr hodnotia rozvoj detí osobitne sa zameriavajúc na všetky oblasti. Vo svojich triedach priebežne sledujú komunikáciu medzi dieťaťom a rodičmi, dieťaťom a ostatnými deťmi, dieťaťom a učiteľkou a rodičmi a učiteľkou, ktorú vyhodnotia a v závislosti na výsledkoch určia možnosti individuálnej diferenciácie.

Jednou z priorít výchovno-vzdelávacieho programu vypracovaného riaditeľkou materskej školy je úzka spolupráca s rodinami detí: „predškolská výchova rozvíja osobnosť dieťaťa len spolu s rodinnou výchovou, ktorú dopĺňa.“ (Szlovák Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola és Óvoda Pedagógiai Programja, 2013, p. 16). Už pri zápise detí podrobne informujú rodičov s maďarskými a slovenskými koreňmi o kultúrnej rozmanitosti a prítomnosti tradícií v živote materskej školy. Zapojenie rodičov do literárnej výchovy ďalej prehĺbuje zážitok uvoľnenia sa tkvejúci v sile umenia a lásku k národnostnej literatúre. Verše môžu dostať rodičia po vzájomnej dohode, aby ich zarecitovali doma, zopakovali spolu s deťmi. Ak s tým nesúhlasia, dávajú to rodičom len ako informáciu, aby videli, čo ich dieťa v škôlke robí (Márkus & Gölcz, 2018, p. 63).

Vynikajúcu profesionálnu prácu učiteliek Materskej školy v Slovenskom Komlóši chváli, že čoraz viac rodičov zapisuje svoje deti do národnostnej školy s vyučovacím jazykom slovenským, lebo veria, že na prvom stupni základnej školy získajú základy slovenského jazyka a spoznajú kultúrne dedičstvo tejto národnosti.

Cielavedomé rozvíjanie jazykových a komunikačných schopností prostredníctvom hry

Predškolský vek je významným obdobím, dieťa urobí za svoj život najväčší krok vpred a deje sa tak formou pre neho najprirodzenejšou hrou, prostredníctvom ktorej sa rozvíja osobnosť dieťaťa v celej jeho šírke, je k hre motivované zvnútra, preto hru vyhľadáva samo, prináša mu radosť, zábavu, uspokojenie. Hra predstavuje pre dieťa základnú činnosť, je prirodzená, spontánna, predstavuje najdôležitejšiu a najstimulujúcejšiu formu učenia, v hre preberá na seba rôzne role, prostredníctvom ktorých sa pripravuje na životnú realitu (Kavaschová, 2012, p. 3).

V materskej škole v Slovenskom Komlóši polozenie základov ústneho prejavu detí a jeho rozvíjanie sa uskutočňuje hrovou formou počas jednotlivých činností, ktoré sú súčasťou každodenného života školy. Komplexná umelecká činnosť prebiehajúca vo výchovno-vzdelávacom zariadení v plnej miere odzrkadľuje snahu o chránenie slovenského národnostného bytia a každodenné používanie cieľového jazyka. Všetky oblasti pracovného procesu sú charakteristické zladeným rozvíjaním maďarského a slovenského jazyka a komunikácie, dvojazyčnosť je prítomná v každej hernej činnosti. Výučbu dopĺňa pravidelne raz týždenne slovenský národnostný deň a deň spevu a hudby. Slovenský jazyk sa vyučuje v rozsahu 16 hodín týždenne (Szlovák Két Ttanítási Nyelvű Általános Iskola és Óvoda Pedagógiai Programja, 2013, p. 16). Jazykové vzdelávanie má prebiehať indirektne a najlepšie výsledky je možné dosiahnuť jazykovou výchovou založenou na činnostiach, nenásilne, predovšetkým hrovo, v rámci všetkých denných aktivít (Horváthová Farkasová, 2021, p. 455).

V skupinách materskej školy používajú jednotlivé formy komunikácie v slovenskom jazyku v prirodzených situáciách tak, aby zachovali emocionálnu bezpečnosť detí, opakovaním dialógov podporujú osvojovanie si jazyka na základe napodobňovania. Používajú aj rolové hry, ktoré rozvíjajú všetky kľúčové kompetencie, aj sebareflexiu, sebaúctu, sebadôveru. Tieto hry majú dôležitú úlohu pri vytváraní a rozvoji sociálnych vzťahov. V dialógoch si deti precvičujú rôzne frázy, zdvorilostné formuly, kontaktové slová (Kavaschová, 2012, p. 5).

Učiteľky dokážu hrovou metódou a prostredníctvom rozmanitých činností vzbudiť záujem detí o slovenský jazyk a priebežne ho aj udržať či v triede, alebo na dvore, v pohybovej výchove, literárnej výchove, v speve a hudobnej výchove, vizuálnej výchove a rovnako aj v každodennej opatrovateľskej práci.

Využívanie umeleckej výchovy

V dôsledku rozšírenia sa získavania informácií vizuálne je potrebné priebežne obnovovať a harmonizovať obsah literárnej výchovy a výučby materinského jazyka, ich realizáciu v praxi, pravidelne aktualizovať metodické postupy a cieľenú motiváciu. Vedci a odborníci zaoberajúci sa analýzou meniacej sa kultúrnej situácie našej doby sa snažia prostredníctvom načrtnutia rôznych alternatív ukázať smery výchovy, ktoré by dovedli deti k porozumeniu literatúry a vzbudili u nich záujem o čítanie.

Jedným najhlavnejším cieľom vzdelávacej oblasti je výchova s literatúrou, rozvíjanie, vychovávanie a vzdelávanie detí k čítaniu. Knihy sú pre deti veľmi dôležité, ak sú motivované, ak v nich detská literatúra vyvoláva radosť a nadšenie, môžu získať pevné jazykové základy, aj schopnosť na čítanie. Deti majú príležitosť používať detské obrázkové, rozprávkové knihy, encyklopédie, môžu s knihami voľne manipulovať, snažia sa čítať s oporou o ilustrácie. Majú aj možnosť nosiť si z domu vlastné detské knihy. Rozprávky sa dajú výborne využiť pri rozvoji cudzieho jazyka (Márkus, 2017, p. 37).

Hlavným prostriedkom literárnej výchovy a vzdelávania sú rytmické žánre, prvotným zážitkom je rytmus. „Rytmické pulzovanie básničiek a rýmy podporujú deti v osvojovaní si rytmu a správnej výslovnosti v cieľovom jazyku. Počas rokov trávených v materskej škole deti počujú a naučia sa bohatý repertoár veršovačiek, ktoré zábavnou formou prispievajú k ich rečovému vývinu. Obohacujú slovnú zásobu detí a poskytujú možnosť na hravé precvičovanie jazykových štruktúr. Prednes básničiek kombinovaný s pohybom napomáha porozumeniu textu a rozvíja pamäť.“ (Horváthová Farkasová, 2021, p. 457).

Základné úlohy národnostnej literárnej výchovy: „oboznámiť deti s krásami slovenského jazyka, v rámci toho s bohatým svetom slovenských básničiek, rečovaniiek a rozprávok, s ľudovými tradíciami, zvykmi a kultúrou“ (Szlovák Két Ttanítási Nyelvű Általános Iskola és Óvoda Pedagógiai Programja, 2013). V materskej škole každý deň sa realizujú literárne činnosti, prebieha tvorivá práca spojená s rozmanitou umeleckou činnosťou založenou na skúsenostiach. Deti sa oboznamujú s dielami z oblasti folklóru, učiteľky využívajú rôzne veršové a rozprávkové zbierky, aj iné národnostné vydávania³. Okrem ľudovej poézie učiteľky volia na vzdelávacie aktivity texty rozmanitých žánrov: pri čítaní rozprávok, detskej poézie, klasických dielach a dielach súčasných autorov diskutujú s deťmi napríklad o tom, čo sa im páčilo, či sa príbeh mohol reálne stať. Pri čítaní detských literárnych útvarov venujú osobitnú pozornosť použitým literárnym jazykovým prostriedkom. Úloha učiteľiek je rozvoj fantázie s rôznymi druhmi literárnych žánrov, klasickej a modernej detskej literatúry, aby malých zaujímali kreatívne literárne aktivity.

Je dôležité, aby sa učiteľ hral so svojím hlasom, aby tak napodobňoval a charakterizoval rozprávkové postavy. Dôraznejšie využívanie neverbálnych jazykových prostriedkov napr. pohľady, mimika, gestikulácia, pantomimika) je taktiež potrebné. Rozprávkové príbehy sú vhodné aj na dramatizáciu. (Horváthová Farkasová, 2021, p. 458).

Pri sprostredkovaní literárnych diel sa zamestnanci materskej školy snažia predniesť ich jednojazyčne, názorne, s použitím textových a vetných fonetických prostriedkov. Vzbudenie záujmu a motiváciu uľahčuje aj fakt, že v prípade mnohých diel slovenskej detskej literatúry deti poznajú ich maďarskú textovú verziu. Učiteľky materskej školy adaptujú do národnostného výchovno-vzdelávacieho programu také metodické postupy, ktoré sa osvedčili v praxi v maďarskom jazyku.

V národnostných materských školách je obzvlášť dôležité, aby sa deti zoznámili s detským folklórom, aby sa naučili tradičné ľudové piesne, kolové hry. Ich pravidelný prednes podporuje rozvíjanie národnostnej identity detí. Hlavným cieľom hudobnej výchovy sú komplexné zážitky, rozvíjanie hudobných schopností, zručností detí. V súlade s kritériami NPVVDMS sa prenos

³ *Básničky pre deti*, 2010(8)

hodnôt slovenského kultúrneho dedičstva na ďalšie generácie objavuje aj v hudobnej výchove: „v prípade národnostnej výchovy a vzdelávania učiteľky zohľadňujú pri výbere hudobného materiálu na počúvanie aj národnostnú príslušnosť detí.” (Maďarský vestník, 2012).

Rozvíjanie spevu, hudobných návykov detí sa uskutočňuje pomocou slovenských melodizovaných riekaniiek, piesní a ľudových hier a raz týždenne sa na hodine ľudového tanca oboznamujú pod vedením učiteľky slovenskej základnej školy – dôchodkyne s tradičnými tanečnými krokmi. Spontánnym napodobňovaním dospelých ako vzoru sa spev a hudba stáva neoddeliteľnou súčasťou každodenných aktivít detí Szlovák Két Ttanítási Nyelvű Általános Iskola és Óvoda Pedagógiai Programja, 2013). Hudba, spev a tanec sú silné a účinné nástroje výučby jazyka. Pre každú pieseň je možné vytvoriť špecifické rytmické pohyby, aby si deti ľahšie zapamätali slová. Hudba dáva slovám prirodzený rytmus, čo vedie deti k správnej výslovnosti. Prostredníctvom piesní sa rozširuje slovná zásoba, deti sa naučia nové slovenské slová, ako napríklad časti tela, profesie, rôzne činnosti a pod. Melódia, spev a piesne pomáhajú zapamätať si slovíčka a gramatické formy (Horváthová Farkasová, 2021, p. 457).

Reagujúc na výzvy multimedialného prostredia sa čoraz intenzívnejšie prejavuje potreba zmeniť prístup k výchove a vzdelávaniu, v učiteľoch silnie zámer konať, tým pádom integrovanie súčasnej vizuálnej kultúry do umeleckej výchovy a používanie moderných technológií dostáva v rámci vizuálnej edukácie väčší priestor. Kompetencie v cudzom jazyku možno rozvíjať aj s vizuálnej výchovou, je dôležité dosiahnuť, aby deti mohli využiť svoju fantáziu a rozvíjať si výtvarné a komunikačné schopnosti. Náročnou úlohou učiteľiek je motivovať deti prostredníctvom rôznych materiálov, aby sa zapojili do interaktívnych vizuálnych tvorivých činnostiach.

Zhrnutie

NPVVDMŠ poukazuje na úlohy učiteľiek materských škôl, ktoré im vyvstávajú pri organizovaní kultúrnych programov prispôbených životu národnostných orgánov a miestnych spoločenstiev: „materská škola, ktorá vychováva a vzdeláva deti patriace k národnostnej menšine, spolupracuje s danými národnostnými samosprávami a organizáciami” (Maďarský vestník, 2012).

Učiteľky národnostnej materskej školy v Slovenskom Komlóši prostredníctvom didaktických metód, ktoré sú súčasťou každodenného života národnostnej materskej školy, prispievajú prenosu slovenského jazykového aj kultúrneho dedičstva na ďalšie generácie. Malým deťom prináša aktívna činnosť, hra, rozcvička, tancovanie, kreslenie a kombinácia týchto aktivít, radosť. Potešenie zo zážitku však nie je samoučelné, dieťa sa v priebehu rôznych aktivít učí, rozvíja sa rozumovo, mentálne aj emocionálne. (Horváthová Farkasová, 2021) V zdravom dialógu medzi generáciami dieťa vyrastá a vzdeláva sa v kultúre a tradícii (Kolosai, 2016, p. 11).

Literatúra

- Horváthová Farkasová, E. (2021). Hrové metódy osvojovania si slovenského jazyka v materských školách. In Demmel, J., Szuda, K. E., Tuska, T. & Hornokné Uhrin, E. (Eds.), *Výskum Slovákov v Maďarsku v interdisciplinárnom kontexte (Na počesť Anny Divičanovej a k 30. výročiu VÚSM) Acta Partis Minoris Slovacae 2021* (pp. 452–460). Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku / Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete. http://real.mtak.hu/136260/1/VUSM30_Zbornik.pdf
- Kavaschová, J. (2012). *Námety na tvorivú dramatikú v materskej škole*. Metodicko-Pedagogické Centrum Bratislava. https://archiv.mpc.edu.sk/sites/default/files/publikacie/kavaschova_-_namety_na_td.pdf
- Kolosai, N. (2016). A gyermekkultúra jelene. In Kolosai, N. & M. Pintér, T. (Eds.), *A gyermekkultúra jelen(tőség)e* (pp. 9–27). ELTE TÓK. http://gyermekkultura.tok.elte.hu/docs/Gyermekkultura_ebook.pdf
- Márkus, É. (2017). A mesepedagógia alkalmazási lehetőségei a kisgyermekkor idegennyelv-fejlesztésben (német jó gyakorlatok). In Márkus É., M. Pintér, T. & Trentinné Benkő, É. (Eds.), *Jó gyakorlatok a korai idegen nyelvi fejlesztésben és pedagógusképzésben: Oktatás, kutatás, innováció* (pp. 36–49). ELTE TÓK.
- Márkus, É. & Gölcz, M. (2018). A magyarországi német nemzetiség nyelvészeti szokásai. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 6(3), 56–69. <https://doi.org/10.31074/201835669>
- Maďarský vestník* (2012). *Magyar Közlöny*, 77(171), 28227.
- 17/2013. (III. 1.) EMMI rendelet (a nemzetiség óvodai nevelésének irányelve és a nemzetiség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300017.EMM×hift=20170831&txtreferer=00000003.TXT>
- Szlovák Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola és Óvoda Pedagógiai Programja Výchovno-vzdelávaci Program Materskej školy (2013). <https://tkszlovakiskola.edu.hu/%C3%B3vodai%20ped.program%202022-23%20tan%C3%A9v.pdf>

Bereczkiné Záluszkai, Anna

A művészeti nevelési program elemei a Szlovák Nemzetiségi Óvodában a kulturális hagyományok tükrében

A hazai nemzetiségek helyzetével foglalkozó kutatók időről időre számot vetnek azzal a ténnyel, hogy egyre kevesebben használják az anyanyelvüket a magyarországi szlovákság tagjai közül. Több tanulmányban olvasható, hogy a szlovák kisebbség gyorsan asszimilálódó, beolvadó közösséget képez, ezért különösen nagy jelentőséggel bír, hogy országsherte működnek olyan nemzetiségi óvodák, ahol a gyermekek a magyar mellett párhuzamosan tanulhatják a szlovák nyelvet. A tanulmány megismerteti az olvasót a dél-alföldi régió nagy múltú kulturális központjának számító Tótkomlóson található két tanítási nyelvű oktatási intézmény programjával, törekvéseivel.

Kulcsszavak: művészeti nevelés szlovák nemzetiségi óvodában, kulturális tradíciók átörökítése, nyelvi-kommunikációs fejlesztés, szlovák nyelvű irodalmi szemelvények közvetítése, nemzetiségi hagyományápolás

Bereczkiné Záluszkai Anna: <https://orcid.org/0000-0003-0499-2599>